

УДК 346.9

Е.Е. СОЛОДОВНИК,
*магістрант спеціальності «Правознавство»
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*

ВИКОНАННЯ СУДОВИХ АКТИВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

У статті розкриваються основні елементи оскарження судових актів щодо забезпечення позову, а саме: суб'єкти, які мають право на оскарження; предмет оскарження (скасування заходів до забезпечення позову, відмова в забезпеченні); строк та форма оскарження.

Ключові слова: виконання судових актів, судові акти, забезпечення позову, оскарження актів, суб'єкти, строки.

Постановка проблеми. Тема забезпечення позову останнім часом стає актуальною у різних аспектах. Оскільки кожне лице, яке пред'являє позовні вимоги до суду, хоче мати певні гарантії, що його правничі та законні інтереси після оцінки судом ступеня їх порушення відповідачем будуть справді захищені. У даній статті будуть розглянуті основні питання щодо суб'єктів, які мають право на оскарження, предмет, форма та строки оскарження, а також виконання державними органами судових актів щодо забезпечення позову.

Гарантією захисту прав учасників господарського процесу є забезпечення позову. Під забезпеченням позову слід розуміти прийняття господарським судом передбачених законом засобів, які гарантують можливість реального виконання майбутнього рішення господарського суду.

Інститут забезпечення позову спрямований на реальне і повне відновлення майнових прав учасників господарського процесу, порушених внаслідок неправомірних дій інших осіб. Основна мета забезпечення позову – гарантія належного і правильного виконання рішення господарського суду.

Аналіз дослідження цієї теми. Питання про виконання судових актів щодо забезпечення позову досліджуються провідними українськими науковцями, зокрема такими, як С.В. Васильєв, Н.В. Іванюта.

Мета статті. Основною метою статі є дослідження питань виконання судових актів господарського суду щодо забезпечення позову і удосконалення нормативної бази щодо усунення недоліків стосовно цього питання.

Виклад основного матеріалу. Однією з необхідних умов успішного функціонування всіх елементів створюваного в Україні ринкового механізму є законність і дисципліна в діяльності суб'єктів господарювання. У процесі здійснення господарської діяльності між суб'єктами цієї діяльності виникають, функціонують і припиняються численні господарські відносини. Здійснення господарської діяльності не може проходити без конфліктів, що призводить до суперечностей і, відповідно, до виникнення господарських спорів, які є предметом розгляду та вирішення господарського суду [2, с. 144].

Господарський суд за заявою сторони, прокурора чи його заступника, який подав позов, або зі своєї ініціативи має право вжити заходів до забезпечення позову. Заходи, які вживаються судом до забезпечення позову, мають певне значення [1].

Вони приймаються господарським судом з метою гарантії належного та своєчасного виконання майбутнього судового рішення [3].

Аргументовано, що розповсюдження загальної процедури виконання на ухвали про забезпечення позову є неефективним та не відповідає необхідності строкового виконання таких ухвал. Відстрочення виконання ухвали господарського суду щодо забезпечення позову недопустиме, оскільки може надалі ускладнити фактичну реалізацію заходів до забезпечення позову. Тому ГПК України пропонується доповнити нормою, відповідно до якої ухвала про забезпечення позову виконується негайно в порядку, встановленому законом для виконання судових рішень; про негайне виконання повинно бути зазначено у відповідній ухвалі; державний виконавець відкриває виконавче провадження не пізніше наступного дня після надходження документів і невідкладно розпочинає його примусове виконання [4].

Тому, якщо забезпечення позову приймається судом своєчасно та правильно, у державного виконавця з'являється можливість оперативно, згідно з виконавчим законодавством здійснити примусове виконання судового рішення [3].

Так, якщо засоби до забезпечення позову були вжиті несвоєчасно або взагалі не були вжиті, то результат може бути негативним та викликати негативні наслідки у вигляді неможливості виконання судового рішення. Інститут забезпечення позову перебуває в тісному зв'язку з інститутом виконавчого провадження, тому що виконання ухвали про вжиття заходів до забезпечення позову здійснюється в порядку, встановленому ст. 115 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України), відповідно до якої рішення, ухвали, постанови господарського суду, які вступили до законної сили, обов'язкові на всій території України та виконуються в порядку, встановленому Законом України від 21 квітня 1999 р. № 606-ХІУ «Про виконавче провадження» [3].

Але, незважаючи на це, між ними існують суттєві відмінності. Наприклад, прийняття заходів до забезпечення позову у вигляді накладення арешту на майно тимчасово позбавляє відповідача можливості розпоряджатися своїм майном до розгляду справи по суті або скасування заходів до забезпечення позову. Майно не передається позивачу, а залишається у відповідача. Будь-який захід до забезпечення позову, передбачений ст. 67 ГПК України, не лишає відповідача права власності на спірне або інше майно. Заходи до забезпечення позову обмежують відповідача лише в його правах щодо розпорядження своїм майном до моменту, коли суд розгляне справу по суті та ухвалить законне та обґрунтоване рішення по справі. Що ж стосується виконавчого провадження, то основною відмінністю його від інституту забезпечення позову є мета вжиття відповідних заходів. Якщо заходи до забезпечення позову вжито з метою гарантії реального виконання майбутнього судового рішення та мають тимчасовий характер, то заходи, які вжито у виконавчому провадженні, вживаються з метою реального виконання судових актів, які набрали законної чинності та мають постійний характер.

Інститут забезпечення позову, гарантуючи виконання майбутнього судового рішення, потребує, у свою чергу, гарантії правильної та своєчасної реалізації вжитих судом заходів до забезпечення. Згідно із ст. 66 та 67 ГПК України господарський суд вживає заходів до забезпечення позову шляхом винесення відповідної ухвали. Відповідно до роз'яснення Вищого арбітражного суду № 02-5/611 від 23.08.94 «Про деякі питання практики застосування заходів до забезпечення позову» – про забезпечення позову господарський суд виносить ухвалу, яку надсилають або видають сторонам у справі, іншим учасникам судового процесу [3].

Якщо відповідною ухвалою відповідачу заборонено вчиняти певні дії, що потребуватиме вчинення дій органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими чи службовими особами, копію такої ухвали надсилають також цим органам та/або особам (ст. 87 ГПК України). Наказ про вжиття заходів до забезпечення позову не видається. У пункті 2 ч. 2 ст. 17 Закону України від 21 квітня 1999 р. № 606-ХІУ «Про виконавче провадження» (далі – Закон № 606) зазначено, що виконавчим документом є зокрема ухвали судів у господарських справах у випадках, передбачених законом. Отже, ухвала господарського суду (у тому числі апеляційної та касаційної інстанцій) про вжиття будь-якого заходу до забезпечення позову, включаючи накладання арешту на майно або грошові кошти, підлягає виконанню органами Державної виконавчої служби або іншими органа-

ми виконання судових рішень відповідно до вимог Закону № 606, а наказ при цьому не видається. Як впливає з положення ГПК України й Закону № 606, ухвала суду про забезпечення позову має статус виконавчого документа поряд з такими виконавчими документами, як накази господарських судів, виконавчі написи нотаріусів тощо. Таким чином, ухвала про забезпечення позову є виконавчим документом, який підлягає виконанню відповідними особами. Дискусію викликає неузгодженість норм статей 66, 67 ГПК України, ст. 118 Кодексу адміністративного судочинства України щодо відсутності визначення чітких термінів виконання виконавчого документа про забезпечення позову. Так, відповідно до п. 5 ст. 118 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) виконання ухвал з питань забезпечення адміністративного позову здійснюється негайно в порядку, встановленому законом для виконання судових рішень. Таку саму норму містить п. 9 ст. 155 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), а саме ухвалу про забезпечення позову виконують негайно в порядку, встановленому для виконання судових рішень. ГПК України такої норми не містить. Відповідної норми не містить і Закон № 606, а саме п. 3 ст. 30 встановлює випадки негайного виконання рішення:

1) про стягнення аліментів, заробітної плати в межах платежів, вирахованих за один місяць, а також про стягнення усієї суми боргу за цими виплатами, якщо рішенням передбачено її негайне стягнення;

2) про поновлення на роботі чи на попередній посаді незаконно звільненого або переведеного працівника;

3) в інших випадках, якщо негайне виконання передбачено законом і про це зазначено у виконавчому документі, до яких ухвали про забезпечення позову не відносяться.

Тому сьогодні на виконання ухвал про забезпечення позову поширюється загальний порядок виконання судових рішень відповідно до Закону № 606, зокрема терміни такого виконання. Відповідно до ст. 25 Закону № 606 державний виконавець зобов'язаний прийняти до виконання виконавчий документ і відкрити виконавче провадження, якщо не закінчився строк пред'явлення виконавчого документа до виконання і цей документ відповідає вимогам, передбаченим цим Законом, та пред'явлений на виконання до відповідного органу державної виконавчої служби. Державний виконавець у триденний строк з дня надходження до нього виконавчого документа вносить постанову про відкриття виконавчого провадження, вказує про необхідність боржнику самостійно виконати рішення у строк до семи днів з моменту винесення постанови та зазначає, що у разі ненадання боржником документального підтвердження виконання рішення буде розпочато примусове виконання цього рішення із стягненням з боржника виконавчого збору і витрат, пов'язаних з організацією та проведенням виконавчих дій, передбачених цим Законом 12. Крім того, ст. 30 Закону № 606 передбачає, що державний виконавець зобов'язаний провести виконавчі дії з виконання рішення протягом шести місяців з дня винесення постанови про відкриття виконавчого провадження, а з виконання рішення немайнового характеру – у двомісячний строк. Строк здійснення виконавчого провадження не включає час відкладення провадження виконавчих дій або зупинення виконавчого провадження на період проведення експертизи чи оцінювання майна, виготовлення технічної документації на майно, реалізації майна боржника, час перебування виконавчого документа на виконанні в адміністрації підприємства, установи чи організації, фізичної особи, фізичної особи – підприємця, які здійснюють відрахування із заробітної плати (заробітку), пенсії та інших доходів боржника. Строк здійснення зведеного виконавчого провадження обчислюється з моменту приєднання до такого провадження останнього виконавчого документа. Тобто якщо за такою процедурою виконувати ухвали про забезпечення позову, то про строковість виконання таких ухвал не може йтися. Таке відстрочення виконання ухвали господарського суду про забезпечення позову недопустиме, оскільки може надалі ускладнити вжиття заходів до забезпечення позову. Тому ГПК України необхідно доповнити статтею такого змісту: ухвала про забезпечення позову виконується негайно в порядку, встановленому законом для виконання судових рішень. Про негайне виконання має бути зазначено у відповідній ухвалі. Аналіз правових норм ЦПК України, ГПК України, Закону № 606 та Інструкції про порядок здійснення виконавчих дій, затвердженою наказом Міністерства юстиції України № 74/5 від 15 грудня 1999 р. 13, свідчить, що жоден із зазначених нормативно-правових актів не містить

механізму негайного виконання ухвали суду про забезпечення позову. Відповідно до п. 3 ст. 30 Закону № 606, якщо рішення підлягає негайному виконанню, державний виконавець відкриває виконавче провадження не пізніше наступного дня після надходження документів, зазначених у ст. 17 цього Закону, і невідкладно розпочинає його примусове виконання. Обов'язок негайного виконання на підставі закону означає, що особа повинна в добровільному порядку виконати ухвалу про забезпечення позову, але чинне законодавство не містить термінів для негайного добровільного виконання ухвали поза межами виконавчого провадження. Крім того, КАС України, ГПК України, ЦПК України регулюють лише загальну процедуру виконання рішень відповідних судів, а Закон № 606 визначає правила примусової реалізації судових рішень. Примусове виконання ухвали суду є певним видом виконання судового рішення, засобом його реалізації. Такий засіб застосовується до недобросовісної особи, тобто особи, яка не виконує самостійно, в добровільному порядку такий вид судового рішення. Слід звернути увагу на те, що відповідно до ст. 75 Закону № 606 після відкриття виконавчого провадження за виконавчим документом, що зобов'язує боржника вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення, державний виконавець перевіряє виконання рішення не пізніше ніж на наступний день після закінчення строку, встановленого ч. 2 ст. 25 Закону № 606 для самостійного виконання рішення. Якщо рішення підлягає негайному виконанню, його виконання перевіряється не пізніше наступного робочого дня після відкриття виконавчого провадження. У разі невиконання зазначених вимог без поважних причин державний виконавець накладає на боржника штраф відповідно до ст. 89 Закону № 606 і не пізніше п'яти робочих днів з дня його накладення повторно перевіряє стан виконання рішення. Якщо рішення не виконано і виконання може бути проведено без участі боржника, державний виконавець організовує виконання відповідно до повноважень, наданих йому законом та вносить подання (повідомлення) правоохоронним органам для притягнення боржника до відповідальності згідно із законом. При цьому на боржника повторно накладається штраф у порядку, встановленому ст. 89 Закону № 606. У разі якщо виконати рішення без участі боржника неможливо, державний виконавець накладає на боржника штраф відповідно до ст. 89 цього Закону та вносить подання (повідомлення) правоохоронним органам для притягнення боржника до відповідальності згідно із законом, після чого вносить постанову про закінчення виконавчого провадження, яка затверджується начальником відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, і повертає виконавчий документ до суду чи іншого органу (посадової особи), що його видав. Відповідно до ст. 87 Закону № 606 у разі невиконання без поважних причин у встановлений державним виконавцем строк рішення, що зобов'язує боржника виконати певні дії, та рішення про поновлення на роботі державний виконавець вносить постанову про накладення штрафу на боржника та встановлює новий строк виконання. Таким чином, ухвали відповідних судів про забезпечення позову, якщо розглядати з точки зору їх негайного виконання, може бути виконано як в добровільному, так і в примусовому порядку. У разі якщо до ГПК України будуть внесені зміни щодо негайного виконання такої ухвали, доречно було б вказати конкретні терміни для негайного виконання ухвали суду в добровільному порядку.

Питання про надання боржникові строку для добровільного виконання є дискусійним. Деякі науковці у своїх працях пропонують узагалі позбавити боржника права на добровільне виконання.

У багатьох випадках боржники ухиляються від виконання ухвал господарських судів саме за допомогою інституту добровільного виконання, що завдає шкоди правам і охоронюваним законом інтересам суб'єктів господарювання, призводить до тяганини і зайвого листування. Позбавлення боржника добровільного терміну для виконання, більшою мірою сприятиме швидкому виконанню відповідного судового акту щодо забезпечення позову.

Невиконання ухвали господарського суду щодо забезпечення позову може спричинити збитки для сторони, клопотання якої щодо забезпечення позову задоволено господарським судом. У зв'язку з цим у сторін може виникнути спір щодо відшкодування збитків. З урахуванням особливостей забезпечення позову вмотивовано необхідність встановити в ГПК України особливу підсудність справ про відшкодування збитків, заподіяних невиконанням ухвали господарського суду щодо забезпечення позову, а саме: для ефективного розгляду таких справ, подібні спори повинні розглядатися тим же судом, який виніс ухвалу про забезпечення позову. Також необхідно звернути увагу на часові межі дії заходів до забезпечення позову. Вста-

новлено, що вони зберігають свою чинність на весь період розгляду справи до їх скасування, тому, зупинення провадження у справі не тягне за собою призупинення дії відповідних заходів. Для цього необхідно винесення ухвали господарського суду щодо скасування заходів до забезпечення позову в порядку ст. 68 ГПК України. Пропонується встановити в ГПК України норму, за якою у разі задоволення позову забезпечення позову зберігає свою дію до фактичного виконання судового акта, яким закінчено розгляд справи по суті [5].

Отже, на підставі розгляду цього питання, варто погодитись з досить слушною пропозицією Н.В. Іванюти, а саме:

– для ефективного виконання ухвал про забезпечення позову треба виключити норми щодо добровільного виконання відповідних ухвал;

– існує об'єктивна необхідність доповнити ГПК України, а саме розділ 10 «Забезпечення позову», статтю такого змісту: Стаття 69. Виконання ухвали господарського суду про забезпечення позову.

1. Ухвала про забезпечення позову є виконавчим документом. Ухвала про забезпечення позову видається стягувачу чи на його вимогу державному виконавцю. Ухвалу про забезпечення позову має бути видано в день її винесення господарським судом.

2. Виконання ухвал з питань забезпечення господарського позову здійснюється негайно в порядку, встановленому законом для виконання судових рішень. Про негайне виконання має бути зазначено у відповідній ухвалі.

3. У разі задоволення позову заходи до забезпечення позову зберігають свою дію до фактичного виконання судового акта, яким закінчено розгляд справи по суті.

4. Спір про відшкодування збитків, заподіяних невиконанням ухвали господарського суду про забезпечення позову, розглядається в тому самому господарському суді [3].

Висновок. В Україні не налагоджений інститут забезпечення позову, а саме, розповсюдження загальної процедури виконання ухвали про забезпечення позову є неефективним та не відповідає необхідності строкового виконання таких ухвал. Відстрочення виконання ухвали господарського суду щодо забезпечення позову недопустиме, оскільки може надати ускладнити фактичну реалізацію заходів до забезпечення позову тим самим не реалізує повністю законні права та інтереси позивача.

Список використаних джерел

1. Господарський процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 36. – Ст. 188.

2. Васильев С.В. Господарське судочинство України: навч. посібник / С.Г. Васильев. – Харьков: Еспада, 2002. – 360 с.

3. Іванюта Н.В. Виконання судових актів господарського суду щодо забезпечення позову / Н.В. Іванюта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_2/146.pdf.

4. Іванюта Н.В. Забезпечення позову у господарському судочинстві: дисер. ... к.ю.н., спец. 12.00.04 / Н.В. Іванюта; Маріупольський гуманітарний університет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mydisser.com/ru/catalog/view/6/345/9316.html>.

В статье раскрываются основные элементы обжалования судебных актов по обеспечению иска, а именно: субъекты, имеющие право на обжалование; предмет обжалования (отмены мер по обеспечению иска, отказ в обеспечении); срок и форма обжалования.

Ключевые слова: исполнение судебных актов, судебные акты, обеспечение иска, обжалования актов, субъекты, сроки.

The article covers the basic elements of the appeal court acts on the claim, namely subjects who have a right to appeal; subject to appeal (the abolition of measures to secure the claim, the refusal to provide); time and form of appeal.

Key words: execution of judicial decisions, legal acts, the claim, contesting acts, actors, and dates.

Одержано 14.09.2015.